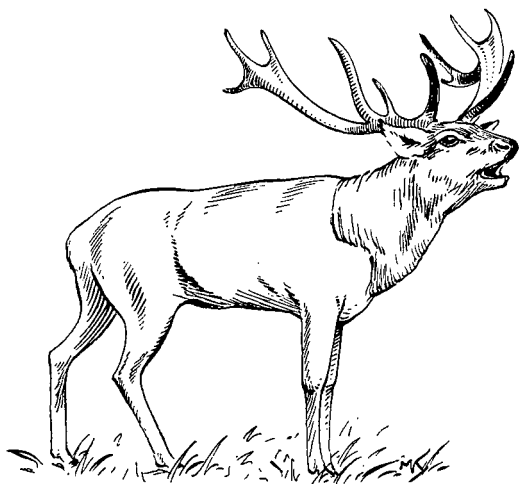

Edelhert.

J. F. Vogel

De zoogdieren van de Veluwe

Het is alweer ruim twintig jaar geleden, dat wij in het oktobernummer 1937 van *Natura* lazen, dat Hagenau, Onzalige bossen en Imbos het meest grootse woudlandschap van Nederland is, het zijn de terreinen, waar de „grote figuren” onzer fauna voorkomen als edelhert, ree, marter, vos.

Gelukkig kunnen we deze uitspraak *thans* nog onderschrijven. De bevolking van ons land heeft zich in deze 20 jaren flink uitgebreid en velen brengen hun vacantie op onze onvolprezen Veluwe door. Voor het edelhert, het grootste in ons land levende zoogdier, dat voor zijn bestaan een heel grote oppervlakte bos en heide nodig heeft, waarbij de nodige stilte en rust vooral tegen de tijd van het werpen der kalveren noodzakelijk is, zien wij de toekomst wel wat somber in. De afdeling Jacht van het Ministerie van Landbouw ziet dit ook in en heeft enige reservaten gesticht, waar het grote wild een rustig verblijf wordt geboden. Een en ander heeft bij sommige natuurminnaars enige beroering gewekt, aangezien hun daar de vrije wandeling is ontzegd.*) Wij nemen aan, dat dit niet altijd zo zal blijven en het vooralsnog studie-reservaten zijn tot het verrichten van waarnemingen betreffende het kleine aantal nog in de vrije natuur voorkomende edelherten. We weten ook allen, dat het tot uitsterven brengen van een diersoort een schande voor het betreffende land betekent en dit heeft eveneens de aandacht van onze regering.

In enige omheinde grote gebieden (Het Loo en de Hoge Veluwe) treffen wij nog edelwild in semi-wilde staat aan. Hun wilde natuur is hier nog niet geheel verloren gegaan, doch heeft op sommige plaatsen wel wat ingeboet.

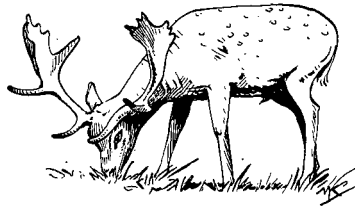
De paartijd valt in de herfst, waarbij het hert een dreunend zwaar basgeluid uitstoot. Rusteloos houdt hij zijn hinden bij elkaar. Andere mededingers duldt hij niet in zijn omgeving en er worden vaak zware ge-

*) Vele natuurliefhebbers zijn vooral verontrust door de wijze, waarop dit besluit is tot stand gekomen. Daarop komen we in het volgend nummer terug (Red.)

vechten geleverd, die nu niet zo dikwijls de dood van een van beiden tot gevolg heeft. Eind mei, begin juni worden de kalfjes geboren (zelden zijn het er twee), de eerste drie à vier dagen blijft het hulpeloos, rustig op de plaats liggen, waarna het de moeder kan volgen. Ongeveer twee jaar blijft het bij de hinde.

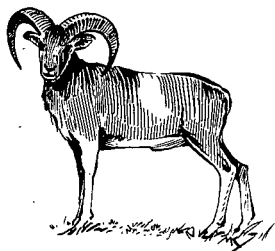
Herten (bokken) en de hinden en hun kalveren leven afzonderlijk in kudden of roedels. Een oude, ervaren hinde, die steeds een kalf heeft, neemt de leiding.

De geweivorming is een belangrijk biologisch onderwerp en zoals bekend dragen alleen de mannelijke dieren een gewei, dat ieder jaar tussen maart en mei wordt afgeworpen, de ouderen werpen het eerste af. Daarna begint op de rozenstok onmiddellijk de vorming van een nieuw gewei, dat in augustus weer geheel gereed is. Aan een geweistang (rechter en linker) onderscheiden we diverse naar voren staande enden of takken, eerst onderaan de oogtak, dan volgt de ijstak, de middentak en de kroon. De ijstak, die enige centimeters boven de oogtak staat, komt niet altijd voor. Deze kan soms verschijnen en weer enige jaren wegblijven, ook wel eens aan slechts één geweistang optreden. De kroon is de bovenste vertakking van drie en meer enden. Wij hebben het in ons land in de afgerasterde gebieden tot 24 enden weten te brengen met een geweigewicht van circa 7 kg. In het vrije gebied is een 12- of 14-ender al een bijzondere verschijning. Hun leeftijd kan niet naar het aantal enden worden bepaald, op ongeveer 14-jarige leeftijd gaat het endental achteruit, zij kunnen echter ruim 20 jaar oud worden. In de omrasterde gebieden heeft men edelherten uit Oost-Duitsland geïmporteerd, die het ras, wat de geweivorming betreft, enorm hebben verbeterd. Uit deze gebieden zijn wel eens exemplaren ontsnapt, zodat de in de vrije wildbaan levende herten hiervan hebben geprofiteerd. Van een autochthoon echt Veluws hert is dus geen sprake meer.

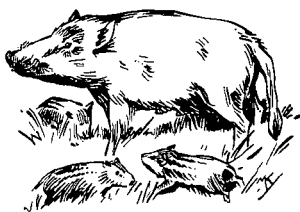

Op enkele plaatsen op de vrije Veluwe kan men soms een damhert aantreffen, dit is dan ontsnapt uit omrasterde gebieden (hertenkampen). Hun kleur is bruin met witte vlekken, anders gekleurde dieren zijn variëteiten. Deze hertensoort is afkomstig uit Azië en behoort dus niet, zoals het edelhert en ree tot de oorspronkelijke fauna van ons land. De geweistangen zijn hier, voor wat de bovenste helft betreft, tot platte platen of schoffels uitgegroeid. Een oog- en middentak is aanwezig. Hun paartijd is in november en het damhert verzamelt geen kudde bij zich zoals het edelhert. Hij gaat eenvoudig brullend (bronstroep) op stap, totdat hij zijn hinde gevonden heeft. De kalfjes worden in juli gezet, meestal één. Het gewei wordt in april afgeworpen en is in de nazomer weer gereed (dus vóór de bronst intreedt). Kruisingen tussen edel- en damhert bestaan niet.

Ons reewild hebben we niet alleen op de Veluwe, doch deze wildsoort komt in alle provincies voor. De paartijd valt bij hen in juli en de kalfjes, altijd twee, worden begin mei geboren. Het gewei wordt in december afgeworpen, bestaat normaal uit zes enden en kan tot ruim 500 gram zwaar worden. Deze vermeerderen zich dus sneller en gezien de schade, die edelhert, damhert en reeën de land- en bosbouw kunnen berokkenen, moet hun stand niet te overmatig worden. Voor de maatregelen, die hiertoe dienen te worden genomen, voorziet onze Jachtwet van 1954.

Op de „Hoge Veluwe” Hoenderloo, ons Nationale Park, treffen we het op Corsica en Sardinië inheemse wilde Bergschaap of Moeflon aan, dat dus niet tot onze fauna behoort. Omstreeks 1920 zijn daar enige exemplaren uit Luxemburg geïmporteerd en deze hebben zich daar uitstekend gehouden en zijn tot een flinke kudde uitgegroeid. De paartijd valt in september en de draagtijd is vijf maanden. De rammen dragen gebogen horens. De oaien dragen soms hele kleine stompjes. Deze horens worden nooit afgeworpen en groeien elk jaar in de lengte. Zij leven in kudden, die uit dieren van gescheiden geslacht bestaan. Zoals ook bij de genoemde hertensoorten, zijn gezicht, reuk en gehoor zéér goed ontwikkeld. De rammen dragen op de zijden een lichte vlek, zadel genoemd. De lammeren blijven gewoonlijk twee jaar bij de moeder. Zij bereiken volwassenen een schofthoogte van circa 70 cm, dezelfde hoogte als onze reeën. Hun voedsel bestaat uit heide, eikels, spurrie, grassen en rendiermos. Van aangerichte schade hoort men nauwelijks. Men heeft deze wildsoort ook in de jachtwet genoemd, voor het geval zij eens buiten de afrastering mochten geraken en dan clandestien zouden kunnen worden bemachtigd. Ook zijn in 1958 enige moeflons van de Hoge Veluwe naar de wildbaan van Het Loo overgebracht, die hier zéér zeker zullen gedijen.

Als schadelijk groot wild en niet-herkauwer rest ons nog het Wilde zwijn, dat in het begin van de 19e eeuw in ons land praktisch uitgeroeid was. Begin 1900 zijn er op Het Loo enige uitgezet en thans zijn deze voor de

bosbouw zo nuttige dieren voldoende op de Veluwe aanwezig. Wij herinneren ons nog, dat in 1920 op de Noord-Veluwe grote complexen grove dennebossen door de rups van de dennenuil van hun naalden werden beroofd. De bossen van Het Loo, waar de zwijnen toen ter tijd alleen nog voorkwamen, bleven praktisch onaangetast, doordat de wilde zwijnen de vlinderpoppen als voedsel onder het mos opzochten. Voor de landbouw zijn deze dieren schadelijk en daarom mogen zij het gehele jaar door vervolgd worden. Hun paartijd valt in december en de draagtijd is vier maanden, de worp bedraagt 4—10 gestreepte biggen. Na een jaar verlaten zij de zeug en zijn met 18 maanden al weer geslachtsrijp. Het zijn echte alleseters. Als men ze maar niet stoort in de tijd dat ze jongen hebben, zijn deze dieren ongevaarlijk.

De Boommarter breidt zich gestadig uit op de Veluwe, hetgeen zeker een gevolg is van de wettelijke bescherming, alsmede dat de hedendaagse mens zich meer en meer tot de natuurbeschermingsgedachte voelt aangetrokken. De marter achtervolgt op zijn beurt weer de eekhoorn, die in de meer afgelegen bossen gaat verdwijnen.

Onze Vos, die schadelijk is in het jachtveld, kan men kort houden door de jongen uit te graven. Aangezien het wilde konijn, dat tot zijn dagelijks rantsoen behoorde, door de myxomatosis op vele plaatsen geheel is verdwenen en dus niet meer bereikbaar voor hem is, zal hij zich met muizen, insecten en hoenderachtigen tevreden moeten stellen, hetgeen de landbouw in zekere zin ten goede komt.

Hermelijn, Wezel en Bunzing zijn ook nog niet uitgeroeid, dat hebben hun prenten in de laatste sneeuw nog bewezen.

Het Haas, dat niet door de myxomatose wordt aangetast, is op de Veluwe nog een gewone verschijning. Er zijn meestal vier worpen, de eerste soms al eind januari. Recente onderzoeken hebben aangetoond, dat de draagtijd geen 30, doch 42 dagen bedraagt.

Boommarter.

Tekeningen: M. J. C. Kolvoort..